
О.Г. Вакаренко

канд. біол. наук,
директор Видавничого дому "Академперіодика" НАН України
e-mail: vakarenko@nas.gov.ua
<http://orcid.org/0000-0002-0495-5475>

ФОРМУВАННЯ ВИДАВНИЧОЇ СТРАТЕГІЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПРОСУВАННЯ НАУКОВОГО ЖУРНАЛУ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

<https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.337.018>

Переваги спілкування в електронному просторі визначили сучасну форму представлення наукового журналу — веб-ресурс. Вхідження до світових наукометричних баз даних — обов'язкова нині умова для наукового видання — можливо лише за наявності відповідно структурованого веб-ресурсу. Журнали, що знехтували сучасними комунікативними можливостями, втрачають свою читацьку аудиторію й авторський корпус. Повноцінне виконання журналом завдань в умовах насиченості інформаційного простору потребує формування та реалізації певної видавничої стратегії. У статті визначені основні елементи видавничої стратегії наукового журналу, упровадження яких у практику дасть змогу виданню зміцнювати свій рейтинг.

Ключові слова: веб-ресурс, науковий журнал, видавнича стратегія.

На зламі століть в житті людства відбулись кардинальні зміни планетарного масштабу. На наших очах формується новий світовий порядок. Більша частина з присутніх навіть змінила країну проживання, не виїжджаючи із власної квартири. У повсякденному житті нас оточують речі, про які ми в юнацькі роки читали в романах фантастів. Безумовно, наукова комунікація також віднайшла нові форми.

Науковий журнал ХХІ ст., порівняно з науковим журналом ХХ ст., набув різючих змін. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дали змогу науковим журналам комфортно розміститися у віртуальному просторі, що з великою втіхою для себе активно стимулювали науковці усього світу.

Переваги спілкування в електронному просторі визначили сучасну форму представлення журналу — веб-ресурс. Відбувся такий собі фазовий перехід. Сучасний науковий журнал — це певним чином структурована база даних, відкрито представлена у всесвітній мережі. Структура такого веб-ресурсу визначена

вимогами світових наукометричних баз на кшталт *Scopus* та *Web of Science*, які створили й продовжують удосконалювати цілісну світову систему представлення наукової інформації. Наявність наукових журналів у цій системі уможлиблює присутність опублікованої в них інформації у загальносвітовому науковому інформаційному полі.

Видавничий дім "Академперіодика" НАН України розробив типовий шаблон сайту журналу НАН України, на основі якого вже створено більше десятка веб-ресурсів, та забезпечив журнали цифровими ідентифікаторами *DOI* за допомогою Передплатного агентства "Укрінформнаука". Журнали, що знехтували сучасними комунікативними можливостями, швидкими темпами втрачають свою читацьку аудиторію й авторський корпус. У результаті — утрата якості і забуття, що ми вже й спостерігаємо сьогодні.

Тепер повноцінним журналом ми вважаємо такий, що увійшов до баз *Scopus* та /або *Web of Science*. Проте сам факт входження до сучасних наукометричних баз не може гарантувати безхмарного життя періодичному виданню й надалі. Для виконання своїх функцій науковий журнал потребує формування та реалізації видавничої стратегії. Термін "стратегія" давно покинув військовий світ, де був народжений, й широко використовується у різних галузях діяльності людини. Сьогодні цей термін трактують як інтегровану модель дій, направлених на досягнення цілей. Отже, формування стратегії — це процес формулювання цілей та складання плану дій.

Формування видавничої стратегії Національної академії наук України — складний багаторівневий процес, тож наразі варто поговорити про формування стратегії функціонального підрозділу першого рівня — наукового журналу.

Сьогодні диктує науковому періодичному виданню одну ціль — стати високорейтинговим журналом, тобто мати високий рівень цитування. Редакція такого журналу не має проблем із наповненням портфеля, формуванням корпусу рецензентів, із кількістю читачів врешті решт. Як досягти цієї цілі? Комплекс яких дій потрібно організувати і упровадити у практику наукового журналу?

У світові наукометричні бази закладено прекрасні механізми для аналізування рівня журналу та його авторів, які дають змогу оцінити місце кожного журналу і кожного науковця в загальносвітовій спільноті й оперативно відслідковувати зміни.

Ім'я журналу роблять автори. Відоме ім'я як світло маяка вабить науковців, змушує продивлятися всі його публікації. Саме тому головним завданням журналу стає залучення авторів, що вже мають високий індекс цитування. Відоме ім'я підвищує частоту звернень до періодичного видання і частоту посилянь. Пошук таких авторів та замовлення їм статей, у тому числі оглядових, — крок, що обов'язково призведе до підвищення популярності журналу. Також гарні результати дає публікація статей у співавторстві з відомими вченими, що спричинює підвищення рейтингу і журналу, і науковців-співавторів.

Публікація у високорейтинговому періодичному виданні робить ім'я автору. Так би мовити розкручувати певних науковців — це теж завдання для журналу. Йдеться про чітко розраховані дії, направлені на реалізацію визначеної цілі. Також гарні результати може дати залучення вітчизняних фахівців до міжнародних наукових команд і публікація їхніх спільних результатів спочатку у кращих світових журналах, а потім у своєму журналі. Іноді можна пожертвувати гарною статтею з видатними результатами вітчизняного автора й сприяти її публікації у відомому журналі світового рівня. Подальші публікації цього автора у своєму виданні будуть працювати на підвищення рейтингу журналу. Для реалізації цих стратегічних задумів було б доцільно залучати іноземних членів редакційних колегій. Позитивним результатом популяризації журналу може стати використання у публікаціях глибоко продуманих посилань на високорейтингові статті високорейтингових авторів, а також контроль рівня самоцитовання. Саме присутність у міжнародних наукометричних базах забезпечує видимість таких кроків журналу і, відповідно, доволі швидко реакцію наукової спільноти у вигляді підвищення індексу цитування.

Ще одним стратегічним напрямом роботи журналу є організація якісного рецензування статей. Залучення до корпусу рецензентів знаних вітчизняних та закордонних фахівців дає можливість тримати певний науковий рівень журналу. Основне правило — ні за яких умов не можна "опускати планку". Якість статей з наукової та літературної точки зору, а також художньо-технічне оформлення мають бути бездоганними. У видавничій справі ніколи кількість не переможе якість.

На жаль, ще існує ганебна практика наукових установ НАН України організувати для публікації праць молодих учених окремі збірники, у тому числі й періодичні. Як правило, такі видання відрізняються низькою якістю у всіх значеннях цього слова. Існування таких видань виправдовують необхідністю мати певну кількість публікацій для захисту дисертацій і неспроможністю науковців-початківців підготувати статтю рівня високо достойного журналу. Одразу виникає питання: яку роль у формуванні молодого науковця відіграє його науковий керівник?

Також для росту популярності журналу в міжнародній науковій спільноті суттєве значення має мова видання. Мовні уподобання читачької аудиторії мають бути в пріоритеті під час формування видавничої стратегії журналу. Англійська мова вже давно стала основною мовою наукової міжнародної комунікації, і нехтувати цим фактом украї небажно.

Тепер головне питання. Хто має формувати видавничу стратегію журналу та упроваджувати її в життя? Згідно з Положенням про періодичне видання Національної академії наук України, затвердженим постановою Президії НАН України від 07.11.2008 № 283 [1], **головний редактор** періодичного видання: несе відповідальність за зміст періодичного видання, його науковий рівень, відповідність визначеній тематиці, виконання вимог нормативних документів НАН України та чинного законодавства;

сприяє залученню до діяльності періодичного видання провідних учених у визначеній галузі, підвищенню його наукового рівня; організовує роботу редакційної колегії періодичного видання; здійснює загальне керівництво його редакцією.

Редакційна колегія періодичного видання, очолювана головним редактором, здійснює загальне наукове керівництво періодичним виданням та ухвалює остаточне рішення щодо опублікування чи відхилення поданих матеріалів. Редакційна колегія разом з головним редактором журналу несуть відповідальність за його належний науковий рівень та наповнення редакційного портфеля. Склад редакційної колегії періодичного видання затверджується: для загальноакадемічних видань — Президією НАН України, для інших періодичних видань НАН України — відділенням НАН України, до якого належить установа-видавець, за поданням головного редактора.

Редакція періодичного видання, відповідно до Положення про науковий журнал, займається науковою і науково-організаційною діяльністю, спрямованою на організаційне забезпечення і координацію діяльності установи у видавничій сфері. Редакція періодичного видання приймає, реєструє та зберігає матеріали, що надходять до періодичного видання і відповідають вимогам правил для авторів, встановлених у цьому виданні, здійснює їхню підготовку до верстання, контроль за проходженням на всіх етапах підготовки до випуску, контроль якості виконання і дотримання графіка виходу періодичного видання. У своїй роботі редакція академічного журналу керується чинним законодавством, державними стандартами, нормативними документами НАН України, положенням установи-видавця про конкретне періодичне видання, рішеннями головного редактора і редакційної колегії періодичного видання та іншими нормативними документами у галузі видавничої справи.

Як це не сумно визнавати, але сьогодні діяльністю значної частини журналів в основному опікується лише один член редакційної колегії, а саме відповідальний секретар. Він же зазвичай керує роботою редакції. Низький їм уклін за самовіддану працю, але формування політики наукового журналу та відповідальність за її втілення у життя несе редакційна колегія на чолі із головним редактором.

Унаслідок постійного недофінансування науки в Україні в останні десятиліття академічні періодичні видання не змогли вчасно інтегруватись на достойному рівні у глобальні інформаційні системи, проте зараз ми можемо використовувати світові напрацювання в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, не витрачаючи дорогоцінного часу на пошуки. Тому кожен журнал потребує формування власної видавничої стратегії — формулювання цілей і складання плану дій. Національна академія наук України існує майже століття, в її установах сформувалось багато наукових шкіл, які продовжують розвиватися. Нам є на що спиратись. Криза — це завжди шанс перейти на новий рівень, віднайти нові можливості. Потріб-

на лише політична воля керівників наукових журналів та активізація діяльності редакційної колегії. Міжнародні члени редакційної колегії забезпечують міжнародну інтеграцію, національні — розвиток національних інституцій.

І ще один аспект формування видавничої стратегії — важливість дотримання морально-етичних норм, притаманних науці. Репутацію заробляють роками, а загубити можна швидко. Яскравою ілюстрацією важливості останньої тези стала стаття Парновського Сергія Людомировича, доктора фіз.-мат. наук, професора, провідного наукового співробітника Астрономічної обсерваторії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, що була опублікована у "Віснику Національної академії наук України" у рубриці "Лист до редакції" [2]. Приводом для цього листа стала публікація в журналі "Математичні машини і системи" у 2016 році статті "Динамическая физика силовых полей и микрообъектов" [3]. Я не фізик, тому не буду обговорювати революційні погляди авторів цієї статті, що так збентежили доктора фіз.-мат. наук, і вважаю за необхідне та дуже корисне процитувати питання С. Парновського до авторів статті, редакційної колегії журналу та рецензентів: "Чому автори, які вважали, що роблять значний внесок у фізику, не зробили спробу надрукувати власні результати у фахових фізичних журналах, вітчизняних чи міжнародних? Як рецензенти дали позитивний висновок про можливість опублікування цієї статті? Можливо вони також не були фахівцями-фізиками? Чому редакційна колегія журналу "Математичні машини і системи", проблематикою якого є обчислювальні системи, нові інформаційні і телекомунікаційні технології, моделювання і управління, якість, надійність і сертифікація обчислювальної техніки і програмного забезпечення, взагалі взялася розглядати цю статтю, якщо вона не має жодного стосунку до проблематики журналу?"

С. Парновський також резонно зауважив: "Фахові статті, що пройшли кваліфіковане рецензування, можна і потрібно друкувати де завгодно, але у профільних виданнях, щоб спеціалісти могли визначити рівень і цінність результатів. Використання ж сторінок наукових часописів зовсім іншого профілю лише тому, що є бажання щось оприлюднити, має засуджуватися науковою спільнотою, особливо у тих випадках, коли автори представляють поважну академічну устанovu" [2].

Під кожним словом можна підписатися. Лист С.Л. Парновського викликає дві абсолютно протилежні емоції.

Негативну, тому що ці питання адресовані не керівникам маленького другосортного журналу маленького провінційного вищого навчального закладу, а керівникам одного з журналів Національної академії наук, що презентує цілий напрям академічної науки, тому що сам факт публікації статті такого роду не є поодиноким, це індикатор реальних проблем у наукових журналах, де головний редактор та редакційна колегія самоусунулись від відповідальності за видання, або головний редактор вважає журнал власним, практично "кишеньковим".

Позитивним є факт публічної реакції представника наукової спільноти, що підтверджує здатність самої спільноти на самоконтроль та самовдосконалення. Традиційно найвищою цінністю в науковому світі завжди була репутація вченого. Теж саме стосується й наукового журналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про періодичне видання Національної академії наук України: Постанова Президії НАН України від 07.11.2008 № 283. URL: <http://www.nas.gov.ua/publications/consultation/Regulations/Pages/default.aspx>
2. Парновський С.Л. Інколи це тільки стої паперу. *Вісн. НАН України*. 2017. № 5. С. 102–104.
3. Бех А.Д., Морозов А.А., Кобзар Д.Н., Клименко В.П., Гринчук В.М., Коровицкий А.Г. Динамическая физика силовых полей и микрообъектов. *Математичні машини і системи*. 2016. № 3. С. 119–146.

REFERENCES

1. Polozhennya pro periodychnе vydannya Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny: Postanova Prezydiyi NAN Ukrayiny vid 07.11.2008 No. 283. URL: <http://www.nas.gov.ua/publications/consultation/Regulations/Pages/default.aspx> [in Ukrainian].
2. Parnovs'kyu, S.L. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2017, 5: 102–104 [in Ukrainian].
3. Bekh, A.D., Morozov, A.A., Kobzar, D.N., Klymenko, V.P., Hrynchuk, V.M., Korovytsky, A.H. *Mathematical Machines and Systems*. 2016, 3: 119–146 [in Ukrainian].

O.G. Vakarenko, PhD (Biology)

Director, Publishing House "Akademiya" of the NAS of Ukraine

<http://orcid.org/0000-0002-0495-5475>

FORMATION OF PUBLISHING STRATEGY AS A NECESSARY CONDITION FOR PROMOTION OF A SCIENTIFIC JOURNAL IN THE MODERN INFORMATION SPACE

The advantages of communication in the electronic space have determined the modern form of presentation of a scientific journal - a web resource. Entry into the world of science-computer databases, now a prerequisite for a scientific publication, is only possible if there is a properly structured web resource. Journals, that have neglected modern communicative means, lose their readership and authors. The full implementation of by a journal its tasks in the conditions of the saturation of the information space requires the formation and implementation of a particular publishing strategy. The article outlines the main elements of the publishing strategy of a scientific journal, the introduction of which will allow the publication to strengthen its rating.

Keywords: web resource, scientific journal, publishing strategy.